

Kinnislehmadel tuleb lasta võimalikult rahus olla

Suure toodanguga lehmad peavad saama rahus olla. Iga ümberpaigutamine laudas vähendab piimatoodangut ja suurendab ainevahetushaiguste tekke ohtu.

Mis puudutab piima-
lehti, siis ülikoolide ja
maaviljelusinstituutide
teadurid on viimase kümne aasta
jooksul uurinud peamiselt suure
piimatoodanguga kinnislehti.
See ei ole üllatav, sest suure
toodanguga kinnislehm on väga
tundlik loom, kelle ettevalmistus
järgmiseks katsumuseks (laktat-
siooniks) käib suuresti vaistu järgi –
nagu tippSPORTlaselgi.

See, kas n-ö treening läks asja
ette ning kas järgmine laktatsioon
algab ja kulgeb edukalt (suur
toodang, hea viljakus), oleneb
suuresti sellest, kas treeneril ehk
karjakasvatajal õnnestus üliolulise
ettevalmistusperioodi ajal saavu-
tada tasakaal eelmisest lüpsi-
perioodist taastumise ja eesoota-
vaks perioodiks valmistumise
vahel.

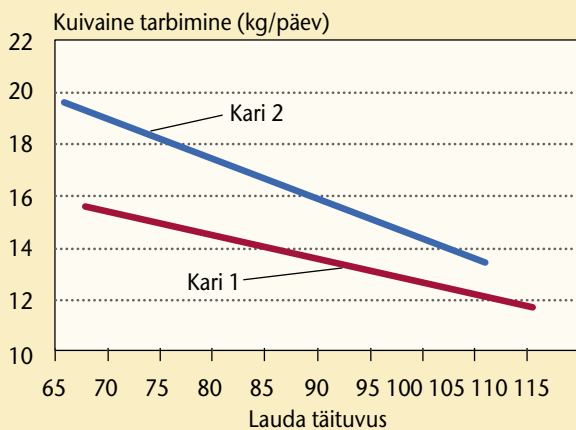
Enamik seniseid uuringuid oli
keskendunud kinnislehmade

söötmisele, sest ainevahetus-
haiguste, oodatust väiksema
piimatoodangu või karja vähese
viljakuse taga peitub sageli just
vale söötmine kinnisperioodil.
Värske uuringuandmed viita-
vad selgelt, et tarbimise
vähenemine viimasel nädalal enne
poegimist mõjutab otsustavalt
ainevahetust pärast poegimist.
Mida rohkem söödatarbimine
väheneb, seda väiksem on see
laktatsiooni alguses.

**Iga
ümberpaiguta-
mine tekitab
lehmale
stressi, sest
hierarhia
paikasaamise
ks kulub
umbes kaks
nädalat (alles
pärast 14.
päeva
võetakse lehm
uues kohas
omaks).**

1 Söödatarbimine ja lauda täituvus

Juba 92% täituvuse korral langeb kinnislehmade söödatarbimine alla optimaalse taseme (13–14 kg kuivainet).

Tarbimise vähenemine ei olene aga mitte üksnes söödaratsiooni koostamisest, vaid esmajoones kinnislehmade kohtlemisest laudas ja nende heaolust. Nende kahe ühise nimetajani jõudsid Wisconsini ülikooli loomaarstid Nigel Cook ja Ken Nordlund teadustöö tulemusena.

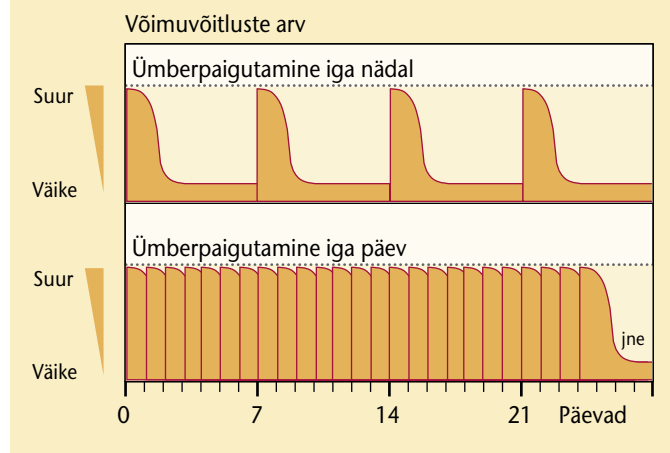
Liiga täis laut, vähem piima

Mõlemad loomaarstid uurivad juba pikki aastaid intensiivselt suure toodanguga piimalehmade kasvatust, täpsemalt neid mõjutavaid keskkonnatingimusi 100 päeva kestva üleminekuperioodi ajal (60 päeva enne poegimist kuni 40 päeva pärast poegimist). Teadlased on arvamusel, et uue laktatsiooni algust mõjutavad eelkõige kaks tegurit:

- lauda täituvus,
- looma ümberpaigutamise sagedus üleminekuperioodil.

Sageli paigutatakse kinnislehmad piimalaudast väljapoole mõnda vanasse hoonesse või n-ö ajutisele pinnale. Sellised esialgu üksnes loomade ajutiseks majutamiseks mõeldud lahendused ei ole tegelikult sugugi halb valik. Näiteks ohtra allapanuga bokside, mis asuvad masinakuurides või heinaküünides, on kinnislehmadel väga mugav olla. Probleem seisneb selles, et ei jälgita piisava ruumi olemasolu.

2 Loomi ei tohi liiga sageli ümber paigutada!

Pärastiga ümberpaigutamiseatakse hierarhiaüuesti paika, see tekitab lehmadel ilmselgelt stressi.

Üldjuhul viiakse kinnislehmi lauda aina juurde, bokside mõõtmed loomade arvu kohta (või vastupidi) on nõutavast väiksemad. Nii võib ikka ja jälle näha vaatepilti, kus ühel päeval on bokside väga vähe kinnislehmi, paar nädalat hiljem on neid aga selgelt liiga palju.

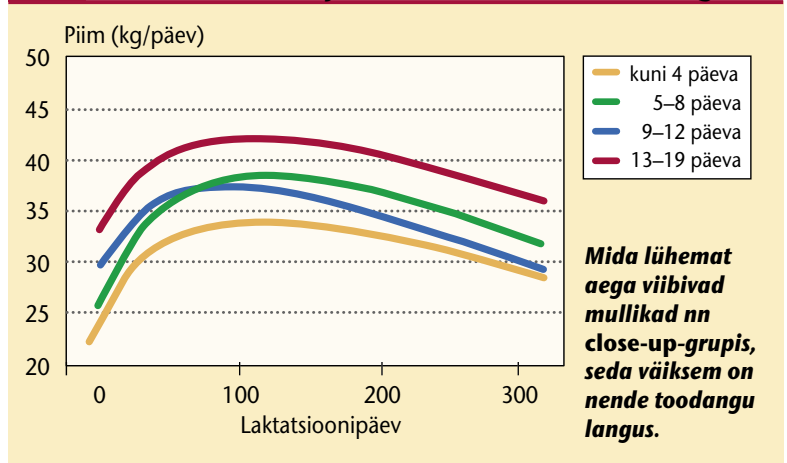
Grupiboksi liigset täituvust tuleb igal juhul vältida, sest see mõjub järgneva laktatsiooni piimatoodangu suurusele halvasti. Ühes New Mexico (USA) kahest suurest piimafarmist tehti uuring, mis tõestas, et kinnislehmade söödatarbimine langeb juba 92% täituvuse korral alla optimaalse taseme (13–14 kg kuivainet) (põhineb söödakohtade arvul, joonis 1).

Ühes teises uuringus, mis korraldati Wisconsini ülikoolis, selgus, et enne poegimist liiga täis laudas peetud mullikad andsid esimese 80 laktatsioonipäeva ajal keskel läbi 3,0 kg vähem piima. Uuringus kõrvutati nii lauda alataituvust (80%) kui ka mõõdukat ületäituvust (120%).

Lauda liigse täituvuse kahjuks räägib veel üks argument: õhu kvaliteedi halvenemine. Liiga suure täituvuse korral suureneb heitgaaside hulk just (väikse õhuhulgaga) suletud lautades ja vanades hoonetes. See mõjub loomade tervisele halvasti. Tagajärg: lehmad haigestuvad laktatsiooni alguses kopsupõletikku. Olgugi et sageli jääb haigestumine algul märkamatuks, on sellel pikaajalised tagajärjed, mida ei tasu lehmade toonuse ja toodangu seisukohast alahinnata. Seetõttu on rangelt nõutav, et laudas oleks kinnis- ja üleminekuperioodi lehmadele piisavalt ruumi. See kehtib eriti kasvavate karjade kohta. Ei tohi unustada, et koos loomade arvuga peab suurendama ka nende kasutatavat pinda.

Kinnis- ja üleminekuperioodi lehmade grupiboksid tuleb seetõttu paigutada nii, et ka poegimise kõrghooajal oleks igal loomal piisavalt ruumi. Täpsemalt – kõigepealt tuleb kindlaks teha, kui palju lehmi sinna pidevalt paigutatakse. Enamasti ei ole see arv püsiv. Olenevalt poegimise kõrghooajast võib kinni jäävate lehmade arv nädaliti erineda. Näide: 100 lehmaga karjas peaks pideva poegimise korral (105 poegimist aastas) jääma ühes kuus kinni teoreetiliselt 8–9 looma. See tähendab, et kinnis- ja üleminekuperioodi lehmade grupis viibib pidevalt 6–7 lehma (21-päevane söötmine). Juhul kui aastas on kaks poegimiste kõrghooaega, üks kevadel ja teine sügisel, siis peab tipphetkedel olema laudas ruumi 16–18 lehmale.

3 Mullikatel on vaja rohkem ettevalmistusaega

Mida lühemat aega viibivad mullikad nn close-up-grupis, seda väiksem on nende toodangu langus.

Lisaks tuleb jälgida, et üleminekuperioodi lehmadele mõeldud ala oleks nii suur, et loomad saaksid piisavalt kauaks sellesse söödagruppi jääda. Need lehmad, kes annavad rohkem piima, peavad veetma seal vähemalt 14 päeva, ideaaljuhul 21 päeva. Mullikad tuleb sinna ümber paigutada vähemalt 9–12 päeva enne eeldatavat poegimist.

Ümberpaigutamise tagajärg – kuni 1400 kg vähem piima

Iga ümberpaigutamine on lehmale stressirohke, sest tema positsioon karjas muutub. Pärast iga ümberpaigutamist seatakse hierarhia uuesti paika (joonis 2). See tekitab lehmadel ilmselgelt stressi, millest nad peavad jälle taastuma. Kui grupis viibitakse vähem kui 12–14 päeva, ei õnnestu see hästi, vähemalt sellisele järeldusele jõuti Californias tehtud uuringus (Davise ülikool). Uuringu käigus peeti mullikaid 1–4 päeva,

5–8 päeva, 9–12 päeva ja 12–19 päeva nn close-up-grupis. Tulemus: mida vähem aega mullikas nn close-up-grupis veedab, seda vähem kahaneb tema piimatoodang järgneval esimesel laktatsioonil. Mullikatel on mõõdetud kuni 1400 kg suurune piimatoodangu langus (joonis 3).

Samade tulemusteni jõudsid ka Jaapani teadlased. Nad suutsid tõestada, et enne poegimist ümberpaigutatud mullikad andsid teisel nädalal pärast poegimist 3,8–5,5% vähem piima.

Ei ole üllatav, et mullikad reageerivad ümberpaigutamisest tingitud stressile piimatoodangu vähenemisega, sest mida madalam on looma sotsiaalne positsioon karja hierarhias, seda rängemini mõjub see tema tervisele. Ilmselt on mõju suuremgi, kui seni arvatud.

4 Tervisele on kasulikum viibida poegimislattris vähe aega

Mida kauem viibivad lehmad poegimislattris, seda halvemini mõjub see nende ainevahetusele.

	Poegimislattris veedetud aeg	
	Lühike (< 48 h)	pikk (> 48 h)
Poegimiste arv	34	129
Sumultsünnid %	2,9	9,3
Subkliiniline ketoos %	6,9	16
Libediku paigaltnihkumine %	2,9	5,4

Allikas: Oetzel

Enamik lehmi poegib grupis probleemideta.

Fotod: Veauthier

Seda võib väita, sest enamik ümberpaigutamise mõjude uurin-
guid on tehtud tiinete loomadega,
kes olid juba laktatsiooni teises
pooles (mitte äsja lüpsma tul-
nutega).

Vahetult enne poegimist poegimislattrisse

Millal on õige aeg lehm poegimislattrisse viia? Ideaalis tuleks lehm lahutada karjast nii hilja kui võimalik, st alles vahetult enne poegimist. Samas on täpset poegimisaega väga keeruline määrata. Seetõttu viiakse eriti just suurtes piimakarjafarmides lehmad mitu päeva enne eeldatavat poegimist grupiboksi. Lehmad peaksid saama suurtes boksidest rahus olla, et segamatult poegida. Kuid niisugune lähenemisviis on osutunud kahjulikuks – mida kauem viibivad lehmad poegimislattris, seda halvemini mõjub see nende ainevahetusele (väheneb söödatarbimine, suurenevad NEFA väärtused). Pikalt poegimislattris viibimine soodustab iseäranis ketoosi teket ja libediku paigalt-nihkumist (joonis 4).

Praktilised nõuanded

Kokkuvõtteks võib öelda järgmist.

■ Iga ümberpaigutamine tekitab lehmale stressi, sest hierarhia paiksaamiseks kulub umbes kaks nädalat (alles pärast 14. päeva võetakse lehm uues kohas omaks).

■ Seepärast peaks võimaluse korral kinnislehmade ümberpaigutamist vältima, kinnislehma on mõttekas sööta ühefaasiliselt (üleminekugrupp jääb ära).

■ Juhul kui ümberpaigutamine on vajalik, tuleks seda siiski võimalikult piirata. Suurettevõtetes võiks näiteks kinnislehmad teatud ajavahemiku jooksul kokku koguda ja seejärel gruppidesse jagada (nii jääb grupi hierarhia püsima!).

■ Poegimislattris veedetud aeg tuleks viia miinimumini. Juhul kui poegimiste ajaks ei ole võimalik korraldada loomade ööpäevaringset valvet, tuleks poegimislattritest pigem loobuda. Enamik lehmi poegib laudagrupis probleemideta. Igal juhul on mõistlik varustada osa laudast eralduspiirdega, nii et poegivaid lehmi oleks võimalik vajaduse korral lühikeseks ajaks teistest eraldada.

G. Veauthier